

TURTO KONFISKAVIMO TEISINĖS PRIGIMTIES PROBLEMOS

Rasa Paužaitė *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas R.Pauzaite@lat.lt*

Pateikta 2007 m. birželio 11 d., parengta spausdinti 2007 m. rugpjūčio 20 d.

Santrauka. Straipsnyje analizuojama turto konfiskavimo samprata tarptautinėse konvencijose bei Europos Sąjungos teisės aktuose ir išryškinamos šios poveikio priemonės teisinės prigimties problemos skirtingų valstybių nacionalinėje teisėje. Daroma išvada, kad turto konfiskavimo teisinis statusas priklauso nuo jo taikymo apimties bei konkrečios valstybės teisės tradicijų. Be to, didelę reikšmę šiuo aspektu turi praktinių kovos su nusikalstamumu poreikių, kurie lemia būtinybę nustatyti kuo lankstesnes turto konfiskavimo taikymo sąlygas, įvertinimas. Nagrinėdama turto konfiskavimo teisinę prigimtį Lietuvos baudžiamajoje teisėje autorė kritikuoja jo priskyrimą baudžiamajo poveikio priemonių institutui ir siūlo jam suteikti savarankišką statusą baudžiamajame įstatyme. Straipsnyje taip pat keliami turto konfiskavimo sankcijos ribų baudžiamajoje teisėje probleminiai klausimai ir pateikiami galimi jų sprendimo variantai.

Pagrindinės sąvokos: turto konfiskavimas, baudžiamajo poveikio priemonės, nusikalstamu būdu gautas turtas, teisinė prigimtis.

IVADAS

Įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui (toliau – BK) iš esmės pasikeitė turto konfiskavimo teisinė prigimtis. Šių pokyčių esmę nusako tai, jog 1961 m. BK numatyta turto konfiskavimo bausmė, kurios turinį sudarė viso ar dalies kaltininkui nuosavybės teise priklausančio turto paėmimas į valstybės pajamas, tapo nesuderinama su šiuolaikinėmis baudžiamosios teisės tendencijomis, todėl, reformuojant baudžiamuosius įstatymus, jos buvo atsisakyta. Turto konfiskavimas buvo susietas su nusikalstamu būdu gautu ar nusikalstamas veikas darant naudojamu turtu, neteko bausmės statuso ir buvo priskirtas baudžiamajo poveikio priemonių institutui. Įvertinus šiuos pokyčius tampa akivaizdu, jog ši poveikio priemonė įgavo visiškai naują prasmę baudžiamajoje teisėje. Tačiau nepaisant šio instituto reformos visos su jo teisine prigimtimi susijusios problemos išspręstos nebuvo. Viena iš jų – turto konfiskavimo vietos baudžiamajame įstatyme problema. Straipsnyje kvestionuojamas turto konfiskavimo

priskyrimo baudžiamajo poveikio priemonių institutui pagrįstumas, nes, autorės nuomone, toks jo statusas neatspindi šios sankcijos prasmės baudžiamajoje teisėje bei sukelia problemų nustatant jo skyrimo sąlygas. Be to, baudžiamajame įstatyme turto konfiskavimo taikymo apimtis suformuluota per siaurai, todėl praktikoje iškyla ir jo santykio su LR baudžiamajo proceso kodekso (toliau – BPK) 94 straipsniu problema.

Nagrinėjamos temos aktualumą rodo ir tai, jog turto konfiskavimo teisinės prigimties klausimas Lietuvos teisinėje literatūroje, išskyrus prof. V. Piesliako darbus, plačiau nagrinėtas nebuvo. O tai, galima sakyti, yra viena sudėtingiausių jo problemų. Kaip rašė žymus Vokietijos baudžiamosios teisės mokslininkas H. Jescheckas, turto konfiskavimo teisinės prigimties klausimas yra ypač sudėtingas, nes ši sankcija turi ir nubaudimo, ir prevencinių, ir restitucinių elementų [10, p. 796]. Daugelyje valstybių pastaruoju metu aktyviai kuriamas ne teisėtai gauto turto nusavinimo teisinis mechanizmas, funkcionuojantis keliuose teisės šakose. Dėl to turto konfiskavimas tampa tarpšakiniu institutu, neapsiribojančiu baudžiamosios teisės sritimi, o tai iš esmės keičia jo doktriną. Spartūs tarptautinės teisėkūros procesai turto konfiskavimo srityje taip pat leidžia manyti, jog šio ins-

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros doktorantė.

tituto reforma Lietuvoje dar nebaigta. Visa tai rodo, jog kuriant turto konfiskavimo institutą būtina vadovautis moksliskai pagrįstais kriterijais, leidžiančiais spręsti jo teisinės prigimties problemas. Todėl straipsnyje taikant lyginamąjį, sisteminę analizę, loginį ir kitus mokslinio tyrimo metodus gvildenamos teorinės turto konfiskavimo teisinės prigimties nuostatos, jo samprata tarptautinėje ir Europos Sąjungos (toliau – ir ES) teisėje, analizuojama šio instituto vieta teisės sistemoje bei jo statusas baudžiamajame įstatyme.

1. TURTO KONFISKAVIMO TEISINĖ PRIGIMTIS TARPTAUTINĖJE IR ES TEISĖJE

Turto konfiskavimo institutas pasižymi tuo, kad jis nėra vien nacionalinės teisės reguliavimo prerogatyva. Lietuva ratifikavo nemažai Jungtinių Tautų Organizacijos ir Europos Tarybos priimtų tarptautinių sutarčių, skirtų kovai su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, organizuotu nusikalstamumu, korupcija, terorizmu bei pinigų plovimu, kuriose įtvirtinta pareiga valstybėms konfiskuoti nusikalstamu būdu gautą bei nusikalstamas veikas darant naudotą turtą ir bendradarbiauti turto konfiskavimo tikslais. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare nacionalinę teisę privalu derinti su ES teisės aktais. Tarp jų turto konfiskavimo klausimams reguliuoti skirta keletas pastaraisiais metais priimtų Tarybos pamatinių sprendimų. Visa tai rodo, jog turto konfiskavimo institutas nacionalinėje teisėje jau nebegali būti kuriamas atsiribojant nuo tarptautinės bei ES teisės reikalavimų, į kuriuos būtina atsižvelgti ir sprendžiant jo teisinės prigimties problemą.

Tarptautinių sutarčių analizė leidžia daryti išvadą, jog tarptautinėje teisėje įsitvirtino dvi turto konfiskavimo definicijos. Pirmą kartą turto konfiskavimo samprata buvo pateikta 1988 m. JTO konvencijoje dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, kurioje jis apibrėžiamas kaip *galutinis turto atėmimas teismo arba kitos kompetentingos institucijos sprendimu*. Šis turto konfiskavimo apibrėžimas vėliau buvo perkeltas ir į kitas Jungtinių Tautų konvencijas, skirtas kovai su tarptautiniu nusikalstamumu¹. Antroji, jau kiek konkretnė turto konfiskavimo definicija įtvirtinta 1990 m. Europos Tarybos konvencijoje dėl pinigų plovimo, nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto ir konfiskavimo (toliau – Pinigų plovimo konvencija) – tai *byloje dėl nusikaltimo teismo numatyta turto galutinio atėmimo bausmė arba priemonė*. Ši turto konfiskavimo samprata atsispindi ir kituose Europos Tarybos dokumentuose², be to, ji įsitvirtino ir Europos Sąjungos teisėje³. Paminėtina ir tai, jog kai kuriose tarp-

tautinėse sutartyse turto konfiskavimo samprata apskritai nepateikiama, tačiau analizuojant jų nuostatas matyti, kad jose ši poveikio priemonė taip pat suprantama plačiai. Pavyzdžiui, Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos ji apima ne tik konfiskaciją pagal baudžiamąją teisę, bet ir turto paėmimą civiline tvarka [4].

Vertinant minėtų tarptautinių sutarčių nuostatų reikšmę turto konfiskavimo teisiniam statusui nacionalinėje teisėje nesunku pastebėti, kad Jungtinių Tautų konvencijose pabrėžiamas tik šios poveikio priemonės turinys (turto atėmimas). Pinigų plovimo konvencijoje terminai „*bausmė*“ arba „*priemonė*“ jau siejami su turto konfiskavimo teisine prigimtimi, tačiau ši definicija taip pat labai abstrakti. Taigi atsižvelgiant į regioninių konvencijų bei ES teisės aktų reikalavimus turto konfiskavimas gali būti ir bausmė, ir priemonė, skiriama teismo, tuo tarpu universaliosiose konvencijose nenumatyta netgi pastaroji sąlyga. Siekiant aiškumo reikia atkreipti dėmesį, jog tokį lakonišką turto konfiskavimo sampratos įtvirtinimą tarptautinėje ir ES teisėje lėmė jo teisinės prigimties skirtumai įvairiose valstybėse. Plačiau nenagrinėjant šių problemų [12] pabrėžtina tik tai, jog šie skirtumai pasireiškia ne tik skirtingu turto konfiskavimo sankcijos statusu įvairių valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, bet ir tuo, kad kai kuriose valstybėse tam tikra jo dalis apskritai nepriklauso baudžiamosios teisės sferai. Nors rengiant tarptautinius dokumentus ir buvo pripažinta, kad esminiai turto konfiskavimo teisinio reguliavimo, taip pat jo teisinės prigimties skirtumai gali tapti kliūtimi efektyviam tarptautiniam teisiniam bendradarbiavimui [5], tačiau atsižvelgiant į turto konfiskavimo sampratą konvencijose tampa akivaizdu, jog tarptautinė teisėkūra nenuėjo jo suvienodinimo keliu. Ši problema buvo sprendžiama sukuriant autonomiškas bei lakoniškas definicijas, kurios apimtų įvairiose valstybėse egzistuojančius skirtingus turto konfiskavimo modelius. Atsižvelgiant į tai galima teigti, jog nei tarptautinė, nei ES teisė nedaro tiesioginės įtakos nacionalinei teisei dėl turto konfiskavimo teisinės prigimties.

Tokia situacija gali būti vertinama dvejopai. Viena vertus, tai, manau, gali būti paaiškinama tuo, jog įpareigojimas valstybėms suvienodinti turto konfiskavimo teisinę prigimtį turint galvoje minėtus skirtumus taptų praktiškai sunkiai įgyvendinama bei vargu ar pateisinama tarptautinės teisės intervencija į nacionalinę teisę. Tikėtina, jog dėl šios priežasties Pinigų plovimo konvencijos rengėjai nusprendė, kad siekiant efektyvaus tarptautinio teisinio bendradarbiavimo turto konfiskavimo teisinis reguliavimas skirtingose valstybėse neprivalo būti vienodas, svarbu, kad jis būtų nukreiptas pasiekti bendrus tikslus [5]. Kita vertus, pastaruoju metu tarptautinės, o ypač ES teisės įtaka nacionalinei baudžiamajai teisei didėja, atsiranda vis daugiau tarptautinių išpareigojimų ir dėl turto konfiskavimo, tačiau jo teisinės prigimties, atrodo, šios tendencijos kol kas nepaliečia. Kad tarptautinėse konvencijose turto konfiska-

¹ 2000 m. JT konvencijoje prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, 2003 m. JT konvencijoje dėl kovos su korupcija.

² Toks turto konfiskavimo apibrėžimas perkeltas ir į 2005 m. Europos Tarybos konvenciją dėl pinigų plovimo, nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto ir konfiskavimo bei terorizmo finansavimo, kurios Lietuva dar neratifikavo.

³ Šis turto konfiskavimo apibrėžimas perkeltas į 2005 m. Tarybos pamatinį sprendimą dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo, o 2004 m. Pamatiniame sprendime, nustatančiame būtiniausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties

požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje, apibrėžiant turto konfiskavimą daroma nuoroda į Pinigų plovimo konvenciją.

vimo teisinės prigimties klausimas pamiršamas, atkreipiamas dėmesys ir moksliniuose darbuose [7, p. 75]. Manychiau, jog tarptautiniame kontekste tai galėtų būti laikoma trūkumu, jeigu konkrečioje valstybėje turto konfiskavimo teisinis statusas būtų toks, kad neleistų taikyti konfiskacijos pagal tarptautinių sutarčių reikalavimus arba kliudytų efektyviam tarptautiniam teisiniui bendradarbiavimui. O tokių atvejų, kaip rodo praktika, gali pasitaikyti. Kai kuriose valstybėse civilinės sankcijos statusą turintis turto konfiskavimas, nors ir laikomas patrauklesniu procedūriškai, tačiau civiline tvarka priimtas teismo sprendimas neretai tampa kliūtimi siekiant, kad jis būtų pripažįstamas ir vykdomas kitose valstybėse [11, p. 93]. Kalbant apie pirmąjį atvejį galima pateikti Rusijos pavyzdį. Šioje valstybėje 2003 m. panaikinus turto konfiskavimo bausmę liko tik baudžiamojo proceso įstatyme numatyta specialioji konfiskacija, dėl savo procesinio statuso leidžianti konfiskuoti gana ribotą turto dalį ir dėl šios priežasties teisinėje literatūroje kritikuojama kaip neatitinkanti tarptautinių išipareigojimų [25, p. 26].

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad nors analizuoti tarptautiniai dokumentai bei ES teisės aktai nenustato jokių reikalavimų dėl turto konfiskavimo teisinio statuso, vis dėlto šis klausimas nacionalinėje teisėje turi būti sprendžiamas pagal prisiimtus tarptautinius išipareigojimus. Ypač reikšmingos šiuo aspektu gali būti naujausios tarptautinės teisės nuostatos dėl turto konfiskavimo taikymo. To pavyzdys galėtų būti 2003 m. JT konvencija prieš korupciją. Jos 54 straipsnyje, be kita ko, nurodoma valstybėms „apsvarstyti galimybę taikyti tokias priemones, kokių gali prireikti, kad būtų leista konfiskuoti turtą nepriėmus nuosprendžio baudžiamojame byloje, kai asmuo negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn dėl jo mirties, slapstymosi, nedalyvavimo teismo posėdyje ar kitais panašiais atvejais“. Vertinant šią normą, atsižvelgiant į nagrinėjamos poveikio priemonės teisinę prigimtį, darosi akivaizdu, jog tokios apimties turto konfiskavimas, netgi tose valstybėse, kuriose jis tradiciškai laikomas bausme, vargu ar galėtų turėti tokį statusą. Todėl šios normos įgyvendinimas nacionalinėje teisėje neišvengiamai būtų susijęs ir su turto konfiskavimo teisinio statuso klausimais.

2. TEORINIAI IR PRAKTINIAI TURTO KONFISKAVIMO TEISINĖS PRIGIMTIES ASPEKTAI

Turto konfiskavimo teisinės prigimties problema yra daugiaspektė, priklausanti, viena vertus, nuo jo apimties ir taikymo sąlygų, kita vertus, nuo įstatymų leidėjo valios bei konkrečios valstybės teisės tradicijų. Dėl to ji yra, galima sakyti, nesibaigiančių diskusijų objektas, o kartais, bent jau teoriškai, taip ir lieka neišspręsta⁴. Vis dėlto įvairios teisinės literatūros, užsienio valstybių tei-

⁴Škotijoje subūrus žymių šios valstybės teisininkų grupę ir jiems atlikus fundamentalią studiją apie turto konfiskavimo taikymo praktiką ir jo tobulinimo perspektyvas, buvo konstatuota, kad studijos autoriai negali pateikti vienareikšmės išvados dėl turto konfiskavimo teisinės prigimties [18, p. 122].

smų [6], taip pat Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų⁵ analizė leidžia daryti išvadą, jog turto konfiskavimo teisinės prigimties teorinis pagrindimas priklauso nuo atsakymo į klausimą, ar konfiskavus iš asmens turtą, jis yra nubaudžiamas, ar ši priemonė yra daugiau prevencinio, ar kompensacinio pobūdžio.

Manau, jog spręsti iškeltą problemą reikėtų pradėti nuo konfiskuotino turto analizės, nes jis ir atspindi nagrinėjamos sankcijos esmę. Viena iš konfiskuotino turto rūšių yra turtas, įgytas nusikalstamu būdu. Būtent turto įgijimo neteisėtumo faktas rodo, kad jo neatlygintinas paėmimas netenka bausmės savybių. Šią išvadą galima daryti atsižvelgiant į tai, kad bet kurios bausmės turinį sudaro asmens teisių ir laisvių ribojimai. Tuo tarpu pripažįstant, jog asmuo neįgyja nuosavybės teisių į neteisėtai įgytą turtą [14], galima konstatuoti, kad jo konfiskavimas nesusijęs su asmens teisių ribojimu, todėl neturi ir nubaudymo elementų. Šią mintį patvirtina ir mokslininkų nuomonių analizė. Štai rusų autorius G. Mišinaišitikinės, jog ši sankcija neturi baudžiamojo poveikio, bet ja siekiama prevencinių, atkuriamųjų, ekonominių (fiskalinių) tikslų [27, p.113]. Šiuolaikinėje teisinėje literatūroje reiškiamas dar radikalesnis požiūris į turto konfiskavimą – nurodoma, kad jis savo prigimtimi nukreiptas netgi ne į nusikalstamą veiką padariusį asmenį, bet į nusikaltimo turtinius-ekonominius padarinius bei prielaidas [8, p. 4]. Išdėstyti argumentai svarbūs tuo, jog turto konfiskavimo represinės prigimties paneigimas ir yra vienas pagrindinių veiksnių, lemiančių, jog daugelyje valstybių jis nelaikomas bausme ir turi šalutinės nusikalstamos veikos padarymo pasekmės statusą [13, p. 26]. Išanalizavus užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus matyti, kad turto konfiskavimas juose dažniausiai priskiriamas „kitų priemonių“, Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje dar vadinamų antrąja baudžiamųjų sankcijų grandimi (vok. „zweite Spur“), kategorijai. Turto konfiskavimo atskyrimas nuo bausmių svarbus ir tuo, jog sudaro sąlygas jį taikyti, neatsižvelgiant į tai, ar asmuo patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, o tai leidžia praplėsti jo taikymo ribas. Manau, jog remiantis analogiškais argumentais galima paaiškinti ir kai kuriose valstybėse (paprastai anglosaksų) įtvirtintą turto konfiskavimo kaip civilinės sankcijos (*in rem*) modelį. Kita vertus, reikia turėti omenyje, jog turto konfiskavimas – tai neatlygintinas konfiskuotino turto paėmimas valstybės nuosavybėn, todėl jis neturi civilinei atsakomybei būdingos kompensacinės paskirties. Į

⁵ Pavyzdžiui, byloje *Welsh v. United Kingdom* (application no: 17440/90) Teismas nusprendė, kad turto konfiskavimo sankcija savo prigimtimi yra baudžiamoji, nors kitose bylose (pvz. *Air Canada v. United Kingdom* (application no: 18465/91), *AGOSI v. United Kingdom* (application no: 9118/80), *Raimondo v. Italy* (application no: 12954/87)) šios sankcijos baudžiamosios prigimties neįžvelgė. Tačiau analizuojant EŽTT jurisprudenciją omenyje reikia turėti du dalykus. Pirma, atsižvelgiant į nuolatinę EŽTT praktiką visos EŽTK vartojamos sąvokos aiškinamos autonomiškai, nepriklausomai nuo jų kvalifikavimo nacionalinėse teisinėse sistemose. Antra, EŽTK baudžiamoji sfera siejama su procesinėmis garantijomis traukiamam atsakomybėn asmeniui. Todėl manau, jog net ir pripažinus, kad konkreti poveikio priemonė yra baudžiamoji pagal konvenciją, nereikia, kad valstybei atsiranda pareiga keisti jo teisinę prigimtį. Svarbu, kad nedelsiant pradėtų veikti konvencijoje numatytos garantijos.

šios poveikio priemonės sąsajas su civiline teise yra atkreipęs dėmesį ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, vienoje nutartyje nurodęs, kad naujajame BK įtvirtintas turto konfiskavimas savo teisine prigimtimi priartėja prie civilinio poveikio priemonės, nors vienareikšmiai priskirti jo civilinei atsakomybei negalima [28].

Tačiau pateikta argumentacija ne visuomet galima analizuojant nusikalstamos veikos padarymo įrankių, priemonių bei turto, suteikto nusikalstamai veikai daryti, konfiskavimo teisinės prigimties problemą. Šią išvadą darau todėl, kad minėtas turtas (išskyrus atvejus, kai konfiskuotini objektai uždrausti civilinėje apyvartoje⁶) gali būti įgytas ir valdomas teisėtai, todėl jo konfiskavimas neišvengiamai susijęs su asmens teisių ribojimu. Nepaisant to, jog tarptautinėse konvencijose nusikalstamu būdu gauto turto ir nusikalstamos veikos padarymo instrumentams konfiskuoti nustatytos vienodos sąlygos, jo teisinės prigimties problema skirtingų valstybių pozityviojoje teisėje⁷ ir doktrinoje sprendžiama nevienodai. Šiuo klausimu nesutariama dėl to, ar tokio turto konfiskavimas yra grynai prevencinio pobūdžio, ar jo prigimtis baudžiamoji. Kai kurie Rusijos baudžiamosios teisės mokslo atstovai laikosi pozicijos, kad nusikaltimo padarymo instrumentų konfiskavimas turėtų bausmės statusą. Ji būtų skiriama laikantis bausmės individualizavimo principo [23, p. 7]. Nuomonė, jog nusikaltimo instrumentų konfiskavimas tapatus bausmei, buvo išreikšta ir Lietuvos teisinėje literatūroje [9, p. 7]. Vertinant pateiktą informaciją galima sutikti su tuo, jog nusikalstamos veikos padarymo įrankių ar priemonių konfiskavimas asmeniui gali turėti gana didelį baudžiamąjį poveikį. Tačiau, mano nuomone, sprendžiant šią problemą pakaktų į tai atsižvelgti nustatant šios rūšies turto konfiskavimo skyrimo sąlygas, o ne keičiant jo teisinę prigimtį.

Turto konfiskavimo teisinės prigimties problemas sprendimas remiasi ne tik išdėstytais teorinėmis pozicijomis, bet ir praktiniais poreikiais, kurie išryškėja susidūrus su procedūrinėmis jo taikymo problemomis. Pirmiausia tai pasakytina apie kai kuriose valstybėse jau įtvirtintą, be to, ir tarptautiniuose dokumentuose numatytą bei tarptautinių organizacijų rekomenduojamą [19] įrodinėjimo pareigos perkėlimą kaltinamajam (angl. *reversal of the burden of proof*). Šis būdingesnis civilinei teisei reiškinys nesiderina su nekaltumo prezumpcija baudžiamajame procese. Kita priežastis ta, kad remiantis turto konfiskavimo klausimus reglamentuojančiomis tarptautinėmis sutartimis buvo sukurta iš esmės nauja konfiskuotino turto rūšis – pajamos iš nusikalstamos veikos (lot. *fructum/productum sceleris* angl. *proceeds from crime*), kurios apibūdinamos kaip bet kokia eko-

nominė nauda iš nusikalstamos veikos⁸. Įtvirtinus tokią plačią konfiskuotino turto sampratą sukuriama ir nauja įrodinėjimo kryptis tiriant baudžiamąją bylą. Ši išvada darytina atsižvelgiant į tai, jog baudžiamosios bylos tyrimo tikslas yra vienas – įrodyti nusikalstamos veikos sudėtį [17, p. 201]. Tuo tarpu nusikalstamas turtinės naudos gavimas, ypač netiesioginės pajamos iš nusikalstamos veikos, dažnai lieka už konkrečios sudėties ribų. Ne mažiau svarbu ir tai, jog turto nusikalstamos kilmės įrodinėjimo procesas yra sudėtingas ir ilgai užtrunkantis. Dėl minėtų priežasčių kai kuriose valstybėse turto konfiskavimo klausimai sprendžiami nenagrinėjant jų baudžiamosiose bylose [21, p. 43]. Be to, jam reguliuoti vis dažniau pasitelkiamos lankstesnių teisės šakų normos⁹.

3. TURTO KONFISKAVIMAS KAIP BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONĖ

Lietuvoje 2000 m. įsigaliojus BK turto konfiskavimas neteko bausmės statuso ir tapo baudžiamąjo poveikio priemone. Tokių turto konfiskavimo teisinės prigimties pokytį iš esmės lėmė jo turinio pasikeitimas. Atsisakius bendrosios konfiskacijos ir turto konfiskavimo susiejus su nusikalstamu būdu gautu ar nusikalstamas veikas darant naudotu turtu, jo išbraukimo iš bausmių sąrašo pagrįstumas, manau, neturėtų kelti abejonių. Tačiau nors ir pripažįstant, jog tokios apimties turto konfiskavimas neturi bausmės savybių, diskutuotina, ar priskyrus jį baudžiamąjo poveikio priemonių institutui buvo tinkamai išspręsta jo teisinės prigimties problema baudžiamajame įstatyme.

Išstudijavus negausius Lietuvos baudžiamosios teisės specialistų darbus, kuriuose paliečiama baudžiamąjo poveikio priemonių problematika, galima daryti išvadą, jog jų atsiradimas nebuvo savitiksliis. Reformuojant baudžiamuosius įstatymus buvo laikomasi nuostatos, jog nusikalstamos veikos padarymo teisiniai padariniai neturėtų būti siejami vien tik su bausme. Be to, buvo panaikintos papildomos bausmės, į baudžiamąją teisę įvestas baudžiamąjo nusižengimo institutas, praplėstos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės

⁶ Atkreiptinas dėmesys, kad tokių daiktų neatlygintinas paėmimas netgi nelaikomas konfiskavimu. Jie perduodami valstybės institucijoms arba sunaikinami remiantis BPK 94 str. 1 dalies 2 punktu.

⁷ Kai kurių užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose nusikalstamo padarymo instrumentų ir nusikalstamu būdu gauto turto konfiskacija reglamentuojama atskiruose straipsniuose nustatant skirtingas jo taikymo sąlygas (pvz., Vokietijos BK), kitose (pvz., Vengrijos BK, Jungtinės Karalystės teisės aktuose) netgi turi skirtingą teisinę prigimtį.

⁸ Ši konfiskuotino turto rūšis – tai ne tik nusikaltimo padarymo instrumentai (lot. *instrumentum sceleris*) bei tiesioginė nauda iš nusikalstamos veikos, paprastai jos dalykas (lot. *objectum sceleris*). Norėčiau atkreipti dėmesį, jog LR BK pateikta labai lakoniška nusikalstamu būdu gauto turto samprata. Nusikalstamu būdu gautas turtas apibūdinamas kaip nusikalstamos veikos rezultatas. Baudžiamajame įstatyme nėra nurodyta, ar nusikalstamu būdu gautu laikomas tik tiesiogiai iš nusikalstamos veikos gautas turtas, ar ir netiesioginės pajamos. Neišreikšta įstatymų leidėjo pozicija ir dėl vadinamųjų asocijuotų pajamų (turto, sujungto su teisėtai gautu turtu) konfiskacijos. Ši problema paliekama spręsti doktrinoje ir teismams. Todėl konfiskuotino turto sampratos reikia ieškoti tarptautinėse konvencijose, kurių, beje, atitinkamos normos pagal savo pobūdį nėra tiesioginio taikymo. Dėl šios priežasties pritarčiau pozicijai tų valstybių, kurios savo baudžiamuosiuose įstatymuose tiksliau formuluoja konfiskuotino turto apibrėžimą.

⁹ Olandijoje, be baudžiamajame įstatyme įtvirtintos turto konfiskavimo sankcijos, 2005 m. buvo priimtas atskiras teisės aktas, kuriuo įteisinta nauja turto konfiskavimo rūšis su gerokai praplėstomis jo taikymo galimybėmis [2]. Panašus teisinis mechanizmas egzistuoja ir Izraelyje. Apie jo įteisinimo galimybes buvo diskutuojama ir Rusijoje [26].

galimybės. Dėl šių priežasčių atsirado poreikis tokių sankcijų, kurios nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui nesukeltų bausmei būdingų teisinių padarinių, tačiau padėtų įgyvendinti bausmės tikslus [1, p. 27]. Kitaip tariant, baudžiamojo poveikio priemonių institutas baudžiamojoje teisėje siejamas su baudžiamosios represijos švelninimu ir didesnėmis baudžiamosios atsakomybės individualizavimo galimybėmis. Tuo tarpu įvertinus turto konfiskavimo esmę tampa akivaizdu, jog jis su šiais tikslais neturi nieko bendra. Priešingai, tiek tarptautinėje teisėje, tiek ir užsienio valstybėse turto konfiskavimas numatomas už pačius pavojingiausias tarptautinio pobūdžio nusikaltimus ir jau tapo visuotinai pripažįstama poveikio priemone kovoje su organizuotu nusikalstamumu.

Gvildenant šią problemą būtina paanalizuoti ir BK 68 str. 2 dalies nuostatą, kad baudžiamojo poveikio priemonės skiriamos pilnamečiui asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės arba nuo bausmės. Turto konfiskavimas išgaliojus naujam BK buvo išimtis iš šios bendros taisyklės, nes BK 68 str. 3 dalyje numatyta galimybė jį skirti ir kartu su bausme¹⁰. Be to, jis gali būti skiriamas ne tik pilnamečiui, bet ir nepilnamečiui bei juridiniam asmeniui. Aiškiai matome, jog turto konfiskavimo taikymo sritis platesnė negu baudžiamojo poveikio priemonių institutas. Tačiau atsižvelgiant į nagrinėjamą problemą svarbiausia yra tai, jog turto konfiskavimas, skirtingai nei kitos baudžiamojo poveikio priemonės, galima sakyti, neturi nieko bendra nei su atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, nei su atleidimo nuo bausmės institutų paskirtimi. Tokia išvada darytina todėl, kad turto konfiskavimo taikymo pagrindas yra konfiskuotino turto buvimas pas kaltininką ar kitus asmenis, o šio asmens teisinė padėtis (ar jis atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmės, ar paskirta bausmė) šiuo požiūriu nėra reikšminga. Nesunku pastebėti ir tai, jog įstatymo leidėjas, reglamentuodamas baudžiamojo poveikio priemonių institutą, pasirinko tokią teisinio teksto konstravimo būdą, kad turto konfiskavimo skyrimas kartu su bausme atrodo daugiau išimtis iš taisyklės, o tai, manau, iškreipia šios sankcijos prasmę baudžiamojoje teisėje.

Papildomų dėstomos pozicijos argumentų leidžia pateikti ir faktas, jog turto konfiskavimo teisinės prigimties keitimas, be kita ko, buvo grindžiamas ir siekiu išspręsti turto konfiskavimo iš trečiųjų asmenų problemą [16, p. 78]. Neabejotina, jog tai ištis specifinė problema, nes per turto konfiskavimo institutą į baudžiamosios teisės reguliavimo sritį įtraukiami asmenys, tarp kurių ir valstybės neatsiranda baudžiamieji teisiniai santykiai dėl nusikalstamos veikos padarymo. Tačiau nors ir pripažįstant, kad išbraukus turto konfiskavimą iš bausmių sąrašo galimybė jį taikyti tretiesiems asmenims tapo tei-

siškai labiau pagrįsta, vis dėlto susiejus jį su baudžiamojo poveikio priemonių institutu problema iki galo neišspręsta. Šią išvadą galima daryti visų pirma todėl, kad turto konfiskavimo skyrimas tretiesiems asmenims yra nesuderinamas su baudžiamajame įstatyme suformuluotu baudžiamojo poveikio priemonių tikslu padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Be to, įstatyme užprogramuotas prieštaravimas tarp turto konfiskavimo ir bendrųjų baudžiamojo poveikio skyrimo sąlygų, nes tretieji asmenys nepatenka į atleistų nuo baudžiamosios atsakomybės ar nuo bausmės asmenų kategoriją kaip numatyta BK 68 str. 2 dalyje.

Apibendrinant galima daryti išvadą, jog turto konfiskavimas tiek savo paskirtimi, tiek ir taikymo sąlygomis gerokai skiriasi nuo kitų baudžiamųjų sankcijų, o tai leidžia kalbėti apie specifinę jo vietą nusikalstamos veikos padarymo teisinių padarinių sistemoje. Pagrindžiant šią nuomonę galima paminėti, jog šio instituto savitumas bei išskirtinumas pabrėžiamas ir daugelio žymių Vokietijos baudžiamosios teisės specialistų darbuose [24, p. 319]. Atsižvelgiant į tai, mano manymu, racionaliausia būtų baudžiamajame įstatyme turto konfiskavimą įtvirtinti atskirame BK skyriuje, taip atskiriant nuo kitų poveikio priemonių. Toks jo statusas geriau atspindėtų jo paskirtį baudžiamojoje teisėje, leistų tiksliau suformuluoti taikymo sąlygas bei išvengti minėtų netikslumų. Atkreiptinas dėmesys, kad būtent taip turto konfiskavimas buvo reglamentuojamas viename iš Baudžiamojo kodekso projektų [30].

Tiesa, užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų studijos rodo, jog jų požiūris į nagrinėjamą problemą skiriasi. Kai kurių iš jų baudžiamuosiuose įstatymuose (pvz., Estijos, Lenkijos, Rumunijos, Olandijos) turto konfiskavimas priskiriamas neturintiems bausmės statuso priemonėms. Tačiau tai nepaneigia išdėstytų argumentų, nes šiose valstybėse (išskyrus Lenkiją) tokių priemonių kitokia prasmė nei Lietuvos BK. Mano nuomone, nagrinėjamu klausimu priimtinausia galėtų būti Vokietijos pozicija. Šios valstybės baudžiamajame įstatyme turto konfiskavimas reglamentuojamas atskirame skyriuje, savarankiškai nuo kitų poveikio priemonių. Vokietijos teisinėje literatūroje nurodoma, jog turto konfiskavimas pagal savo prigimtį negali būti priskiriamas nei prie bausmių, nei prie saugumo ir pataisymo priemonių, bet užima tarpinę poziciją (vok. *Zwischenstellung*) [15, p. 50]. Siūlomą problemos sprendimą pasirinko ir Rusija – po ilgų diskusijų turto konfiskavimas buvo sugrąžintas į šios valstybės baudžiamąjį įstatymą ir įtvirtintas atskirame skyriuje.

4. TURTO KONFISKAVIMO SANKCIJOS RIBOS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Turto konfiskavimo teisinės prigimties problema susijusi ne tik su jo statusu bei vieta baudžiamajame įstatyme. Svarbus šio klausimo aspektas yra ir diskusija dėl to, ar ši sankcija turi būti išimtinai baudžiamosios teisės reguliavimo dalykas, ar tam tikra jos dalis turi likti už baudžiamosios teisės ribų.

¹⁰ Vėliau buvo padaryti pakeitimai, leidžiantys kartu su bausme skirti ir kitą baudžiamojo poveikio priemonę – uždraudimą naudotis specialia teise. Vertinant tai juridinės technikos požiūriu sunku suvokti, kam reikėjo BK 68 str. 2 dalyje formuluoti kategorišką nuostatą dėl baudžiamojo poveikio priemonių taikymo sąlygų, o paskui daryti išimtis iš jų. Matyt, tai galima paaiškinti savotišku kompromisu tarp naujojo kodekso rengėjų.

Ši problema išryškėja analizuojant turto konfiskavimo taikymo apimtį. BK 72 str. numato ir turto konfiskavimo skyrimo galimybę netraukiamiesiems baudžiamajon atsakomybėn asmenims (neturint omenyje nuo jos atleistų – *aut. past.*). Tačiau BK 72 str. 2 dalies 1 punkto bei 3 ir 4 dalių analizė rodo, jog jis gali būti skiriamas tik tuomet, kai konfiskuotinas turtas *perduotas* tretiesiems asmenims arba kaltininkui nusikalstamai veikai daryti. Visais kitais atvejais (BK 72 str. 2 d. 2 ir 3 p.) nenumatyta galimybė konfiskuoti turtą iš netraukiamų baudžiamajon atsakomybėn asmenų, todėl turėtų galioti bendros BK 68 str. 2 dalyje numatytos baudžiamąjį poveikio priemonių skyrimo sąlygos (t. y. jis turėtų būti skiriamas atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės ar nuo bausmės asmeniui arba kartu su bausme). Tačiau kyla klausimas, ar tokia nagrinėjamos sankcijos taikymo apimtis nėra per siaura? Įsivaizduokime, kad, padaręs baudžiamajame įstatyme aprašytą veiką, iš jos pasipelnęs asmuo, kuris vėliau teismo pripažįstamas nepakaltinamu, arba nesulaukęs baudžiamajai atsakomybei kilti reikalingo amžiaus asmuo. Oponuojant šiai minčiai, turto konfiskavimo galimybę būtų galima atmeti argumentuojant, kad minėtų asmenų veikoje nėra nusikalstamos veikos sudėties. O tai savo ruožtu reikštų, kad ir mus dominantis turtas negali būti pripažįstamas gautu nusikalstamu būdu. Vis dėlto, mano manymu, tokie samprotavimai neturėtų užkirsti kelio panašiais atvejais taikyti turto konfiskavimą. Turbūt daugelis sutiktų, jog asmeniui, kuris dėl įvairių priežasčių negali būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn, neturėtų būti palikta galimybė disponuoti neteisėtai įgytu turtu¹¹. Papildomai reiktų atkreipti dėmesį, jog nagrinėjama problema – anaipol ne tik pateikti pavyzdžiai. Turto konfiskavimas, nepriklausomai nuo turto neteisėtai įgijusio asmens patraukimo baudžiamajon atsakomybėn, daugelyje valstybių tapo viena iš naujausių šios sankcijos ribų plėtimo tendencijų, atspindinti kovos su šiuolaikiniu nusikalstamumu (ypač organizuotu) poreikius. Dėl tokių plačių ir tradicinei baudžiamajai teisei nebūdingų taikymo ribų turto konfiskavimas išsiskiria iš kitų baudžiamųjų sankcijų. Būtent tai ir skatina įstatymų leidėją ieškoti alternatyvių nagrinėjamos poveikio priemonės reglamentavimo būdų.

Analizuojant iškeltą problemą būtina atkreipti dėmesį į LR BPK 94 str. 1 dalies 1 punktą, kuriame parašyta, kad „priimant nuosprendį ar nutraukiant procesą nusikalstamos veikos įrankiai, priemonės ir nusikalstamos veikos rezultatai, atitinkantys BK 72 straipsnyje numatytus požymius, konfiskuojami“. Aiškinantis šios normos prasmę svarbu atsakyti į klausimą, ar ji gali būti interpretuojama kaip leidžianti taikyti turto konfiskavimą su sąlyga, kad turtas (bet ne BK 72 str. numatytos jo

¹¹ Atkreiptinas dėmesys, jog senojo LR CK 512 str. 4 dalyje buvo numatyta galimybė išieškoti į valstybės pajamas turtą, kuris įgytas kito sąskaita ne pagal sandorį, bet kaip žinomai priešingų valstybės ir visuomenės interesams veiksmų rezultatas. Ši norma buvo taikoma ir nusikalstamu būdu gautam turtui nusavinti, jeigu jis negalėdavo būti konfiskuojamas. Įsigaliojus naujam CK, išieškoti į valstybės pajamas nusikalstamu būdu gautą turtą civilinio proceso tvarka neliko teisinio pagrindo, nes buvo nuspręsta, jog civiliniuose įstatymuose tokio pobūdžio normų neturėtų būti.

skyrimo sąlygos) atitinka BK 72 str. reikalavimus? Iki šiol oficialaus šios normos turinio išaiškinimo nėra, tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija, išdėstyta 2005 m. gegužės 17 d. priimtoje nutartyje, lyg ir leidžia atsakyti į pateiktą klausimą teigiamai. Šioje byloje kaltinamasis mirė teismo nagrinėjimo metu, todėl skirti turto konfiskavimą kaip baudžiamąjį poveikio priemonę jam tapo negalima. Pirmosios instancijos teismas sprendimą taikyti turto konfiskavimą pagrindė minėtu BPK 94 str. 1 dalies 1 punktu ir ginčijamą turtą konfiskavo kaip nusikalstamos veikos rezultatą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija, nagrinėdama šią bylą kasacine tvarka, padarė išvadą, kad toks sprendimas yra teisėtas, nes žemesnės instancijos teismas konfiskuotino turto statusą suderino su BK 72 str. reikalavimais ir taip baudžiamąjį įstatymo normą pritaikė tinkamai [29]¹². Tiesa, plačiau dėl šios normos taikymo kasacinis teismas savo pozicijos neišdėstė. Taigi esant dabartiniam teisiniam reguliavimui turto konfiskavimo taikymo apimtis lieka neaiški. Pavyzdžiui, galima diskutuoti dėl turto konfiskavimo taikymo galimybės asmeniui suėjus jo patraukimo baudžiamajon atsakomybėn senaties terminams. Ir tai tik viena iš problemų. Neabejotinai jų yra ir daugiau, todėl turto konfiskavimo taikymo atvejais nutraukus procesą reikalauja atskirų tyrimų.

Tačiau, mano manymu, sprendžiant išdėstytas problemas BPK 94 str. neturėtų tapti savotišku BK 72 str. papildiniu. Šią išvadą galima daryti jau vien todėl, kad pripažinę galimybę nagrinėjamą BPK normą taikyti tais atvejais, kai remiantis baudžiamąjį įstatymu turto konfiskuoti negalima, kartu turime pripažinti ir tai, jog tokiais atvejais jis tampa greičiau procesine, o ne baudžiamąjį poveikio priemone. Vargu ar pateisinama, kai ta pati turto konfiskavimo sankcija igauna skirtingą teisinę prigimtį priklausomai nuo proceso baigties. Tokiu atveju netgi galima užduoti retorinį klausimą, kam apskritai reikalingas BK 72 str. ir kokia jo prasmė, jeigu BPK 94 str. 1 dalies 1 punktas taikant jį autonomiškai leistų konfiskuoti turtą visais atvejais baigiant procesą (t. y. apimtų BK 72 str. numatytas turto konfiskavimo taikymo sąlygas)? Šiuo keliu kartais einama ir teismų praktikoje. Analizuojant teismų sprendimus paaiškėjo, jog pasitaiko atvejų, kai apkaltinamuosiuose nuosprendžiuose turto konfiskavimo skyrimas pagrindžiamas jau minėtu BPK 94 str. be nuorodos į BK 72 str. arba apskritai nesiremiamai nei materialinės, nei procesinės teisės normomis, o nuosprendžio rezoliucinėje dalyje konfiskuotinas turtas įvardijamas daiktiniais įrodymais nurodant, kad jie konfiskuojami. Manau, jog toks problemos sprendimas nepriimtinas.

Materialinės ir procesinės baudžiamosios teisės santykio problema reglamentuojant turto konfiskavimą yra sena ir egzistuoja todėl, kad prieš įsigaliojant naujam BK nusikaltimo padarymo įrankių, priemonių ir vertybių, gautų nusikalstamu būdu, konfiskacija buvo

¹²Vėliau Europos Žmogaus Teisių Teismas komunikavo Lietuvos Vyriausybei pareiškimą byloje *Silickis ir Silickienė prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 20496/02), kuriame, be kita ko, skundžiamasi dėl teisės į teisingą bylos nagrinėjimą bei nuosavybės teisės pažeidimą.

įtvirtinta 1961 m. LR BPK 93 str., todėl turėjo procesinės poveikio priemonės statusą. Be to, savo taikymo apimtimi buvo gerokai platesnė negu dabartinis jos variantas baudžiamajame įstatyme, nes buvo taikoma tiek patraukus asmenį baudžiamojon atsakomybėn, tiek ir kitais atvejais, baigus procesą, jeigu konfiskuotinas turtas buvo pripažintas daiktiniais įrodymais baudžiamajoje byloje. Greičiausiai dėl šios priežasties kai kurie Rusijos baudžiamosios teisės specialistai ir dabar laikosi nuomonės, jog specialiosios turto konfiskacijos prigimtis yra baudžiamoji procesinė, o ne baudžiamoji teisinė [24, p. 321]. Išreikšta ir nuomonė, jog tai, kokioje teisės šakoje – materialinėje ar procesinėje – bus įtvirtinta ši sankcija, tėra formalus klausimas, neturintis didesnės praktinės reikšmės [27, p. 111]. Oponuojant tokiai pozicijai galima pateikti keletą argumentų. Visų pirma, turto konfiskavimo sankcijos įtvirtinimas proceso teisėje nesuderinamas su baudžiamajo proceso paskirtimi. LR BPK 1 str. formuluojama, kad baudžiamajo proceso paskirtis yra „(...) greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą (...)“. Taigi poveikio priemonių už nusikalstamų veikų padarymą įtvirtinimas procesiniame įstatyme yra netoleruotinas reiškinys, nes toks teisinis reguliavimas iškreipia baudžiamajo proceso esmę. Atsižvelgiant į tai, jog procesinės teisės normos skirtos reglamentuoti procedūras, kuriomis remiantis įgyvendinama materialinė teisė [22, p. 344], galima daryti išvadą, kad procesiniuose įstatymuose turėtų likti tik procesinė turto konfiskavimo forma, kurią įgyvendinti būtinas *materialinis pagrindas*. Šiuos argumentus, mano manymu, patvirtina ir civilinio ieškinio baudžiamajoje byloje institutas. Nors civilinio ieškinio pareiškimo ir nagrinėjimo tvarka reglamentuojama baudžiamajo proceso įstatyme, pati pareiga atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą (deliktinė civilinė atsakomybė) kyla iš materialinės civilinės teisės. Apibendrinant galima teigti, jog turto konfiskavimo sankcijos perkėlimas į materialinę teisę turėtų būti neginčijamas.

Padarius išvadą, kad turto konfiskavimo taikymo pagrindai negali būti nustatomi procesiniame įstatyme ir pripažinus būtinybę peržiūrėti jo apimtį, reikia spręsti ir kitą problemą, t. y. atsakyti į klausimą, ar gali baudžiamoji teisė taip išplėsti savo reguliavimo sritį ir numatyti turto konfiskavimą mūsų nagrinėtais atvejais netraukiant asmenų baudžiamojon atsakomybėn. Mano įsitikinimu, atsakymas į pateiktą klausimą tam tikra apimtimi galėtų būti teigiamas. Vienas iš argumentų tokiai nuomonei pagrįsti yra tas, kad jau dabar remiantis baudžiamuoju įstatymu galima turtą konfiskuoti iš trečiųjų asmenų (t. y. asmenų, kurių baudžiamosios atsakomybės klausimas apskritai nesvarstomas). Be to, baudžiamajame įstatyme įtvirtinti priverčiamųjų medicinos priemonių bei senaties institutai, kurie taip pat nesiejami nei su asmens patraukimu baudžiamojon atsakomybėn, nei su atleidimu nuo jos. Todėl manytina, jog turto konfiskavimo taikymo ribų išplėtimas, apimant ir atvejus, kai baudžiamasis procesas nutraukiamas esant vadinamiesiems nereabilituojantiems pagrindams, neprieštarautų bendrajai baudžiamosios teisės sistemai. Kartu tai dar

kartą patvirtina jau išsakytų argumentų dėl savarankiško jo statuso baudžiamajame įstatyme teisingumą.

Tai, kad turto konfiskavimo taikymo ribos yra plačios ir neapsiriboja vien klasikiniiais atvejais, kai asmuo nuteisiamas už nusikalstamos veikos padarymą, nėra naujiena ir užsienio valstybių baudžiamajoje teisėje. Čia jau seniai suprasta, kad šios sankcijos dėl savo specifikos ir konfiskuotino turto judėjimo galimybių taikymo mastas yra gerokai platesnis negu kitų poveikio priemonių. Pavyzdžiui, Vengrijos BK 77 str. tiesiogiai nustatyta, jog turto konfiskavimas gali būti skiriamas, kai asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn dėl amžiaus ar nepakaltinamumo. Panašios nuostatos įtvirtintos ir Norvegijos, Švedijos, Ispanijos BK. Tuo tarpu Vokietijos bei Šveicarijos baudžiamuosiuose įstatymuose tokio pobūdžio problemos sprendžiamos numatant, kad turto konfiskavimo pagrindas yra *neteisėtos* (nenusikalstamos – *aut. past.*) veikos padarymas (vok. *rechtswidrige Tat*) [10, p. 790]. Aiškindamas šią normą, Šveicarijos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad netgi jeigu kaltinamojo atžvilgiu baudžiamasis procesas negalimas (pavyzdžiui, jo mirties atveju), klausimas dėl turto konfiskavimo privalo būti svarstomas [20].

Vis dėlto šiuolaikinio nusikalstamumo tendencijos, nusikalstamu būdu įgyto turto legalizavimo metodų tobulėjimas, turto nusikalstamos kilmės įrodinėjimo problemos bei kiti sunkumai taikant „tradicinį“ turto konfiskavimą lėmė poreikį sukurti tokio masto neteisėtai gauto turto nusavinimo teisinį mechanizmą, kurio baudžiamosios teisės sfera jau negali apimti. Vis daugiau valstybių ieško būdų, kaip neatlygintinai paimti iš asmenų neteisėtai įgytą turtą ne tik nuteisus už nusikalstamą veiką, iš kurios jis įgytas, bet ir kai baudžiamasis procesas dėl įvairių priežasčių negalimas ar netgi kai jis pasibaigia išteisinamuoju nuosprendžiu. Šiame straipsnyje, nekeliant tokio turto konfiskavimo modelio santykio su pagrindinėmis žmogaus teisėmis problemos, paminėtina tik tai, jog dažniausiai tokiais atvejais turto neatlygintinas paėmimas orientuotas į turto kilmės (o ne nusikalstamos veikos) tyrimą ir pasireiškia savarankiško proceso inicijavimu, kurio metu asmuo pats turi įrodyti disponuojamo turto įgijimo teisėtumą, o to nepadarius – ginčijamas turtas nusavinamas valstybės naudai¹³. Būtent tokiais atvejais, mano manymu, ir peržengiama ta riba, kai baudžiamosios teisės gali nepakanka. Šią išvadą darau įvertindama tai, kad baudžiamoji teisė yra nusikalstamų veikų padarymo ir jų teisinių padarinių teisė. Tuo tarpu minėtais atvejais jau nekeliamas klausimas dėl nusikalstamos veikos padarymo, o tai yra esminė sąlyga turto konfiskavimo sankcijai kaip vienai iš

¹³ Kaip pavyzdį galima pateikti Jungtinės Karalystės atvejį. Šioje valstybėje 2002 m. priėmus Nusikalstamu būdu įgyto turto aktą (angl. *Proceeds of Crime Act*) buvo iš esmės reformuotas turto konfiskavimo teisinis reguliavimas. Viena šiuo teisės aktu įteisintų turto konfiskavimo rūšių yra turto paėmimas civiline tvarka (angl. *civil recovery*), taikomas, kai nepavyksta konfiskuoti turto baudžiamąją tvarka. Tokiais atvejais medžiaga perduodama specialiai institucijai – Turto išieškojimo agentūrai (angl. *Assets Recovery Agency*). Ji inicijuoja civilinį procesą dėl asmens turto nusavinimo. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog toks turto paėmimas netgi nelaikomas konfiskavimu ir įvardijamas kitu terminu – turto išieškojimas (angl. *asset recovery*) [3].

nusikalstamos veikos padarymo teisinių padarinių. Todėl turto neatlygintinas paėmimas savo prigimtimi negali būti baudžiamoji sankcija ir jį turėtų reglamentuoti kitos teisės šakos – civilinės, administracinės ar mokesčių, be abejo, siekiant, kad kiek įmanoma būtų suderintas su baudžiamajame įstatyme įtvirtintu turto konfiskavimu. Apibendrinant galima pritarti italų mokslininkams G. Fiandaca ir C. Visconti, kurie šiuolaikinį turto konfiskavimo institutą apibūdino kaip teisinį hibridizmą, apimantį ir grynąją baudžiamąją teisinę logiką, ir šiuolaikinius civilinės bei administracinės teisės aspektus [7, p. 81].

IŠVADOS

1. Tarptautinių konvencijų bei Europos Sąjungos teisės aktų analizė parodė, kad juose nenustatyti tiesioginiai reikalavimai valstybėms dėl turto konfiskavimo teisinės prigimties. Nepaisant to, siekiant užtikrinti, kad tinkamai būtų vykdomi tarptautiniai išpareigojimai, turto konfiskavimo teisinis statusas nacionalinėje teisėje privalo būti toks, jog nebūtų kliūčių jį taikyti tarptautinių dokumentų reikalaujama apimtimi.

2. Turto konfiskavimo teisinės prigimties problema sprendžiama gilinantis į jo turinį bei atsižvelgiant į praktinius poreikius, iškylančius susidūrus su procedūrinėmis jo taikymo problemomis. Turto konfiskavimo represinės prigimties paneigimas lemia, jog daugelyje valstybių jis nelaikomas bausme ir turi šalutinės nusikalstamos veikos padarymo pasekmės statusą. Be to, šios poveikio priemonės atskyrimas nuo bausmių leidžia ją taikyti neatsižvelgiant į tai, ar asmuo patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau būtina įvertinti tai, jog nusikalstamu būdu įgyto turto ir nusikalstamos veikos padarymo instrumentų teisinis statusas nevienodas, todėl į šią aplinkybę derėtų atsižvelgti nustatant turto konfiskavimo skyrimo sąlygas.

3. Turto konfiskavimo priskyrimas baudžiamajo poveikio priemonių institutui yra dirbtinis, nes ši sankcija skiriasi nuo baudžiamajo poveikio priemonių tiek taikymo apimtimi, tiek ir savo tikslais. Todėl siekiant tinkamai išspręsti turto konfiskavimo teisinės prigimties problemą baudžiamajame įstatyme siūlytina reglamentuoti jį atskirame skyriuje. Toks turto konfiskavimo statusas leistų patikslinti jo taikymo sąlygas bei tiksliau atspindėtų jo paskirtį baudžiamajo teisėje.

4. LR BK 72 str. numatyti turto konfiskavimo taikymo netraukiamiems baudžiamojon atsakomybėn asmenims atvejai suformuluoti per siaurai. Todėl siūlytina apvarstyti galimybę išplėsti turto konfiskavimo taikymo apimtį baudžiamajame įstatyme įtraukiant ir atvejus, kai baudžiamasis procesas nutraukiamas esant nereabilituojantiems pagrindams. Tuo tarpu baudžiamajo proceso teisėje turi būti reglamentuojami tik procedūriniai turto konfiskavimo klausimai.

5. Svarstant galimybes plėsti neteisėtai įgyto turto neatlygintino paėmimo teisinį mechanizmą būtina turėti omenyje, kad turto konfiskavimo egzistavimas baudžiamajoje teisėje grindžiamas tuo, jog ši sankcija laikoma viena iš nusikalstamos veikos padarymo teisinių

padarinių. Todėl įvairūs atvejai, kai turto nusavinimas būtų taikomas nesvarstant klausimo dėl nusikalstamos veikos padarymo, turėtų likti už baudžiamosios teisės ribų.

LITERATŪRA IR NUORODOS

1. **Drakšas R.** Baudžiamajo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma // *Teisė*. 2004. Nr. 50.
2. **Evaluation Report on the Netherlands.** Greco Eval II Rep (2005) 2E. Strasbourg, 14 October 2005.
3. **Evaluation Report on the United Kingdom.** Greco Eval I Rep (2004) 1E. Strasbourg.
4. **Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption.**
5. **Explanatory Report on the European Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime.**
6. **Fact or legal fiction?** United States v. Ursery: in rem civil forfeiture is not punishment under the double jeopardy clause. *Widener Journal of Public Law*. Vol. 6. 1997.
7. **Fiadaca G., Visconti C.** Theoretical and Criminal Policy Foundations for a Model Extended Confiscation in the Ambit of Organised Crime.
8. **Guillermo J.** Notes on Asset Recovery in the U.N. Convention Against Corruption. P. 4.
9. **Ignotas M., Vitkevičius P.** Be pagrindo gauto turto paėmimas į valstybės pajamas // *Socialistinė teisė*. Nr. 4.
10. **Jescheck H. H., Weigend T.** Lehrbuch des Strafrecht. Allgemeiner Teil. – Berlin, 1996.
11. **Joyce E.** Expanding the International Regime on Money Laundering in Response to Transnational Organized Crime, Terrorism, and Corruption.
12. **Apie tai galima skaityti: Kilchling M.** Die Praxis der Gewinnabschöpfung in Europa. Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht. – Freiburg, 2001.
13. **Kilchling M.** Tracing, Seizing and Confiscating Proceeds from Corruption (and other Illegal Conduct) Within or Outside the Criminal Justice System // *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2001. Nr. 4.
14. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“** // *Valstybės žinios*. 2000. Nr. 56-1669.
15. **Meier B. D.** Strafrechtliche Sanktionen. – Berlin: Springer, 2001.
16. **Piesliakas V.** Baudžiamajo įstatymo principinės nuostatos ir jų įgyvendinimas naujame LR baudžiamajame kodekse. – Vilnius, 1995.
17. **Piesliakas V.** Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006.
18. **Report on Confiscation and Forfeiture.** Scottish Law Commission. Edinburgh, 1994. No. 147.
19. **Reversal of the burden of proof in confiscation of the proceeds of crime: a Council of Europe Best Practice Survey (Best Practice Survey No. 2) PC-S-CO (2000) 8 Rev.**
20. **SCHMID/ACKERMANN (Hrsg.).** Wiedererlangung widerrechtlich entzogener Vermögenswerte mit Instrumenten des Straf-, Zivil-, Vollstreckungs- und internationalen Rechts. Zürich, 1999.
21. **Stessens G.** Money Laundering. A New International Law Enforcement Model. – London: Cambridge University Press, 2000.

22. **Vaišvila A.** Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.
23. **Висков Н. В.** Специальная конфискация: уголовно-правовые и уголовно процессуальные средства обеспечения исполнения. Диссертация на соиск. уч. степ. канд. юр. наук. – Самара, 2006.
24. **Жалинский А. Э.** Современное немецкое уголовное право. – Москва: Проспект, 2004.
25. **Кузнецова Н.** Мнение ученых о реформе УК (или Qui prodest) // Уголовное право. 2004. № 1.
26. **Скобликов П. А.** О правовых основаниях изъятия доходов, полученных от противозаконной деятельности // Государство и право. 2001. № 1.
27. **Уголовный закон** и интересы страны (Обзор материалов научного обсуждения на „круглом столе“) // Государство и право. 2006. № 1.
28. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** baudžiamoji byla Nr. 2K-270/2004.
29. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** baudžiamoji byla Nr. 2K-198/2005.
30. **Projekto** tekstą žr. Teisės problemos. 1996. Nr. 4.

PROBLEMS RELATED WITH THE LEGAL NATURE OF PROPERTY CONFISCATION

Rasa Paužaitė *
Mykolas Romeris University

S u m m a r y

Confiscation of property has recently become a universally accepted penal sanction to fight crime and the centre of great expectations. This is proven by the rapid international legislative processes and reforms undertaken by a number of states in the sphere of property confiscation. The adoption of the new Criminal Code of the Republic of Lithuania changed both the legal status and the contents of this penal sanction. But so far the science of the Lithuanian criminal law has not paid more detailed attention on the analysis of the property confiscation institute.

The article provides the analysis of the concept of property confiscation as it is described in international conventions and EU legislation and stresses the problems related with the legal nature of this penal sanction encountered in national legal systems of various countries. The author makes a conclusion that the legal status of property confiscation depends on the scope of its application and legal traditions of the particular state. Besides, great importance in this aspect is attached to the assessment of practical needs of the fight against crime, which determine the necessity to develop such conditions for the imposition of property confiscation that are as flexible as possible. While examining the legal nature of property confiscation in the Lithuanian criminal law the author criticizes its inclusion in the institute of penal measures and suggests treating it independently within the system of criminal law since this sanction differs from other penal sanction by both its scope and objectives.

The article also discusses the problematic issues related with the limits of the sanction of property confiscation within the system of criminal law. The formulation of cases specified in Article 72 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania when confiscation of property is imposed on persons who

are not criminally prosecuted is too narrow. Therefore, the author suggests discussing a possibility to extend the scope of application of property confiscation within the system of criminal law by including the cases when the criminal procedure is discontinued on the grounds that are not subject to rehabilitation. The criminal procedure law, meanwhile, should regulate only the procedural issues of property confiscation.

When considering a possibility to extend the legal mechanism of confiscation of the illegally acquired property it is necessary to bear in mind the fact that the sanction of property confiscation is considered to be one of the legal effects of the commission of a criminal act. Thus, various cases when property confiscation is imposed without the consideration of issues related with the commission of criminal acts should be left outside the boundaries of the criminal law.

Keywords: property confiscation, penal measures, proceeds from crime, legal nature.

---

* Rasa Paužaitė, Doctoral Candidate of Mykolas Romeris University, Faculty of Law.